

Ilie Pârvu

Unitatea teoretică a filosofiei transcendente

sau

„Cum e posibil să se conceapă o extindere a rațiunii pure din punct de vedere practic, fără ca prin aceasta să se extindă în același timp cunoașterea ei ca rațiune speculativă?”

Rezumat

1. Observație preliminară. Punctul de plecare pe care l-am ales în discutarea problemei unității filosofiei transcendente este celebra interogație kantiană din Critica Rațiunii Practice.

Întrebarea kantiană este, ca și aceea prin care se formulează „problema generală a rațiunii pure” („Cum sunt posibile *a priori* judecățile sintetice?”), o întrebare „de posibilitate”; ea vizează nu *Faktum*-ul existenței unor extinderi practice ale rațiunii pure, ci condiția lor de posibilitate.

Este așadar nu o întrebare empirică ci una transcendentală. Intenția ei este să examineze „pretențiile” unor asemenea extinderi, să stabilească validitatea obiectivă a judecăților rațiunii practice.

Examinarea acestei interogații va fi situată în cadrul interpretativ oferit de ideea programului teoretic transcendental; semnificația ei este determinată de modalitățile de articulare teoretică a acestui program.

2. Răspunsul la această întrebare (partea lui cea mai importantă) ar fi : validitatea obiectivă a acestor extinderi „practice” ale rațiunii se legitimează, ca și în cazul extinderilor ei „teoretice”, prin deducții

transcendentale speciale ale conceptelor pure fundamentale care „vizează” tipurile de obiecte „puse” în cadrul unor genuri noi de experiență în vederea construcției unor noi domenii de aplicație ale rațiunii pure. Această deducție transcendentă recurentă la diferite niveluri sau alternative ale articulării programului kantian potențează însăși deducția transcendentă a categoriilor, transformând-o într-o paradigmă fundațională.

3. Nu este necesară și nici posibilă, în (și pentru) aceste extinderi ale rațiunii, o deducție metafizică a noilor concepte pure. Întregul program al filosofiei transcendente se bazează pe o unică deducție metafizică a categoriilor, care reprezintă însăși deducția „capacității de judecare” a priori, temeiul comun al tuturor „proiecțiilor” rațiunii. Acest nucleu invariant al rațiunii, reprezentat sintetic de „titlurile” categoriilor (exigențe funcționale de ordin superior), este singurul component al teoriei Criticii Rațiunii Pure care nu va fi „revizuit”, „afectat” de restricțiile (sau generalizările raționale) induse asupra aparatului analitic și constructiv al teoriei fundamentale a programului kantian de constituirea unor noi domenii prin extinderile „teoretice” și „practice” ale rațiunii, el fiind determinativ pentru stabilirea intenționalității obiective ale oricăror reprezentări sau acțiuni ale rațiunii.
4. Nefiind acte originare ale rațiunii pure, legitimate prin însăși „deducția” competenței ei determinative, extinderile ei vor fi admise numai dacă vor satisface anumite condiții logic-formale (consistența lor, considerate în sine și coerența cu „domeniul real” etc.) și logic-transcendentale (posibilitatea unei deducții transcendente care să convertească conceptele lor formale operative în noi tipuri de experiență în principii transcendente ale noilor „domenii”).
5. Ipoteză interpretativă. Unitatea filosofiei transcendente este asigurată, în articularea complexă a programului (programelor) lui Kant, la nivelul cel mai profund, nivel ce ține de însuși tipul de cercetare numită de autor „cercetare transcendentă” de acest procedeu metodologic prin care se asigură validitatea obiectivă a constructelor teoretice, a conceptelor și principiilor „ideale”.
6. Justificarea transcendentă a „extinderilor rațiunii” reprezintă (conform cu ideea tematică a lui Kant: unitatea rațiunii este o „unitate de sistem”, „de

tipul sistemului”, i.e. unitate arhitectonică) justificarea arhitectonicii sistemului filosofiei kantiene.

7. De fapt, întrebarea cu privire la posibilitatea extinderii rațiunii este ea însăși o „extindere” a „problemei generale a rațiunii pure” de la nivelul judecăților sintetice la nivelul articulării constructive a unor noi complexe teoretice prin care se constituie noile domenii de aplicație ale rațiunii. Aceste domenii se construiesc pe baza unor noi experiențe ale rațiunii, cea mai importantă, deși cvasi-totalmente neglijată, este „experiența ca sistem” propusă de *Prima Introducere* la cea de-a treia *Critică*.
8. În termenii unor reconstrucții logice contemporane, unitatea „de sistem” a rațiunii se poate realiza numai dacă extinderile ei, înfăptuite prin adjoncționarea unor elemente „ideale”, vor putea asigura în același timp viza unor „obiecte doar posibile” (nu obiecte determinate ale experienței).

Texte relevante:

Imm. Kant, *Critica Rațiunii Pure*, A669/B697 – A682/B710; A797/B825-A820/B848.

Imm. Kant, *Critica Rațiunii Practice*, V 134-137.

Imm. Kant, *Critica Puterii de Judecare*, *Prima Introducere*, *Introducere*.